

Homeless Career Development in Bangkok

Chayanit Onlamool¹, Banyat Yongyuan²
Wimontip Musikaphan³ and Thithimadee
Arphattananon⁴

¹M.Sc. (Human Development), Student

² Ph.D.(Demography), Assistant Professor

³Ph.D.(Demography), Assistant Professor

National Institute for Child and Family Development, Mahidol

⁴Ph.D. (Educational Policy Studies), Assistant Professor

Research Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University

E-mail: chayanit.on@gmail.com

159

ปีที่ 25

ฉบับที่ 2

พ.ศ.

-

ส.ค.

2562

Abstract

The objective of this research was to study career development of the homeless using qualitative research method. Sample group included 16 male and female homeless living in Bangkok and being served by Screening and Assistance Center for the Underprivileged (Ban Imjai) under Bangkok Metropolitan Administration, both employed and unemployed status, age between 18-60 years old. Findings revealed that career development of the homeless in Bangkok was different from Super's

theory of vocational development theory since the growth stage to career world stage without the chance of self-concept exploration. We had found significant difference in career maintenance stage. Although the homeless had entered their career world since their growth stage, they still had no career security because the homeless living in Bangkok usually had life crisis during their childhood and adulthood. There was no social mechanism to support risk group of people to handle or manage their life crisis. That was why they could not appropriately perform their duties in different ages and became homeless. It was highly necessary to develop assistance model for the homeless and people in risk group so that they could develop their career path appropriately in term of prevention, correction, careful monitoring and potential development.

Keywords: career development, homeless

พัฒนาการทางอาชีพของคนไร้บ้าน ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ชฎานิษฐ์ อ่อนละมุล¹, บัญญัติ ยงย่วน²

วิมลทิพย์ มุสิกพันธ์³ และจิตติมา อापัทธนานนท์⁴

¹วท.ม. (พัฒนาการมนุษย์) นักศึกษา

²ปช.ด. (ประชากรศาสตร์), ผู้ช่วยศาสตราจารย์

³ปร.ด. (ประชากรศาสตร์), ผู้ช่วยศาสตราจารย์

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล

⁴Ph.D. (Educational Policy Studies), ผู้ช่วยศาสตราจารย์

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล

E-mail: chayanit.on@gmail.com

161

ปีที่ 25

ฉบับที่ 2

พ.ศ.

-

ส.ค.

2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการทางอาชีพของคนไร้บ้าน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานครที่เข้ารับบริการในศูนย์คัดกรองและช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส (บ้านอิ่มใจ) สังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้งเพศหญิงและชาย ทั้งที่อยู่ในช่วงมีงานทำและอยู่ในช่วงว่างงาน ที่มีอายุระหว่าง 18 - 60 ปี จำนวน 16 ราย ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการทางอาชีพของคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานครมีความ

แตกต่างจากทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพ ของซูเปอร์ (Super's Theory of Vocational Development) ตั้งแต่ใน ระยะขั้นการเจริญเติบโต (Growth Stage) ได้เข้าสู่โลกของ การทำงานโดยไม่ได้มีโอกาสสำรวจอัตมโนทัศน์ (Self - Concept) หรือเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่โลกของการ ทำงานอย่างละเอียดถี่ถ้วน และพบความแตกต่างอย่าง เห็นได้ชัดในระยะขั้นการรักษาความมั่นคงในอาชีพ (Maintenance Stage) ที่ถึงแม้จะเข้าสู่โลกของการทำงาน ตั้งแต่ในระยะขั้นการเจริญเติบโต แต่ก็ยังไม่พบกับความ มั่นคงในอาชีพ เนื่องจากคนไร้บ้านในพื้นที่ กรุงเทพมหานครมักประสบภาวะวิกฤติชีวิตในช่วงวัยเด็ก และวัยผู้ใหญ่ ขาดระบบกลไกทางสังคมที่ช่วยสนับสนุน ให้บุคคลที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงรับมือหรือจัดการกับวิกฤติที่เกิดขึ้นในชีวิต ทำให้ไม่สามารถทำหน้าที่ต่างๆตามวัยได้อย่าง เหมาะสม และตกอยู่ในสภาวะไร้บ้าน จึงจำเป็นอย่างมาก ที่จะต้องพัฒนารูปแบบการช่วยเหลือให้คนไร้บ้านรวมถึง กลุ่มเสี่ยงให้มีพัฒนาการทางอาชีพที่เหมาะสม ทั้งในเชิง ป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู เฝ้าระวัง และ พัฒนาศักยภาพ

คำสำคัญ: พัฒนาการทางอาชีพ คนไร้บ้าน

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

คนไร้บ้านเป็นกลุ่มบุคคลที่ประสบปัญหาในสังคม ขาดความมั่นคงในการดำรงชีวิต ไม่มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ อยู่ในฐานะที่ไม่อาจช่วยเหลือตนเอง และไม่อาจพึ่งพาบุคคลอื่นได้ ทำให้มีชีวิตร้อยอย่างลำบาก มีมาตรฐานการดำรงชีพที่ต่ำกว่ามาตรฐานความเป็นอยู่ของบุคคลทั่วไป สมควรต้องได้รับการคุ้มครองตามที่พระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 กำหนด โดยการประกอบอาชีพถือเป็น 1 ใน 9 ด้าน ที่คณะกรรมการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งประกาศให้มีการคุ้มครองเพื่อให้คนไร้บ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดี (พระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557,2557)

จากการศึกษาสาเหตุของการกลายเป็นคนไร้บ้านพบว่า สาเหตุหลักที่ทำให้บุคคลกลายเป็นคนไร้บ้าน ได้แก่ การได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจ เช่น ตกงาน ไม่มีงานทำ ไม่มีโอกาสในการทำงาน ไม่มีทุนในการประกอบอาชีพ หรือ มีงานทำแต่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ นอกจากนี้ยังพบสาเหตุที่เกิดจากครอบครัว กล่าวคือ ครอบครัวของคนไร้บ้านส่วนมากไม่สามารถสนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือเมื่อสมาชิกในครอบครัวประสบปัญหา จึงทำให้บุคคลกลายเป็นคนไร้บ้าน เช่นเดียวกับที่ บุญเลิศ วิเศษปรีชา (2546) ได้กล่าวว่าสาเหตุที่ทำให้คนต้องกลายเป็นคนไร้บ้านนั้นไม่อาจแยกเด็ดขาดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง หากแต่มีหลายปัจจัยซ้อนทับกันซึ่งปัจจัยที่พบมากหรือถูกกล่าวถึงบ่อยในหมู่คนไร้บ้าน ได้แก่ ความเปราะบางของสถาบันครอบครัวที่ไม่สามารถทำหน้าที่สนับสนุนรองรับคนที่ประสบปัญหาในชีวิตได้ ภาวะไม่มีงานทำอันเนื่องมาจากการที่ทำงานไม่มีความมั่นคงและไม่มีเครือข่ายทางสังคม ดังนั้นเมื่อเกิดวิกฤติในชีวิตและไม่มีหนทางที่จะพึ่งพาตนเอง ก็ต้องกลายเป็นคนไร้บ้าน หรืออาจเป็นเพราะข้อจำกัดด้านสุขภาพ เช่น มีความพิการที่ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพที่มีรายได้มากพอที่จะหาที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง หรือพิการแล้วไม่สามารถทำงานให้มีรายได้เหมือนเดิม ประกอบกับไม่มีญาติพี่น้องคอยช่วยเหลือจึงต้องกลายเป็นคนไร้บ้าน

มาเป็นคนไร้บ้าน หรือมีโรคประจำตัวและถูกญาติพี่น้องรังเกียจ เช่น ดิดเชื้อเอชไอวี ซึ่งเมื่อติดเชื้อแล้วทำให้ตกงาน ญาติพี่น้องรังเกียจและต้องกลายมาเป็นคนไร้บ้าน นอกจากนี้ยังพบว่าบางส่วนเป็นผู้สมัครใจที่จะเป็นคนไร้บ้าน เช่น กลุ่มคนรักอิสระหรือชอบเที่ยว กลุ่มผู้ติดสุราเรื้อรัง และกลุ่มคนที่เลือกภาวะไร้บ้านเพราะสอดคล้องกับงานอาชีพ เช่น มีอาชีพเร่ขายของตามงานวัด ซึ่งมีวิถีชีวิตอยู่ไม่ติดที่ จึงไม่เห็นความจำเป็นต้องเช่าบ้านอยู่ให้เป็นภาระชีวิตส่วนใหญ่ออกไปเร่ขายของ จึงไม่คุ้มค่าเช่า

ซึ่งการที่บุคคลต้องกลายมาเป็นคนไร้บ้านหรือไม่สามารถหลุดพ้นจากการเป็นคนไร้บ้านได้นั้น ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงปัจจัยสี่เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานได้ เช่น ไม่มีรายได้เพียงพอที่จะจ่ายค่าเช่าที่พักอาศัยที่ปลอดภัย รับประทานอย่างอดมื้อกินมื้อตามมีตามเกิด ขาดแคลนยารักษาโรค หรือไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการแพทย์เนื่องจากขาดเอกสารหลักฐานแสดงตน ฯลฯ นอกจากนี้การเป็นคนไร้บ้านยังส่งผลต่อการเข้าถึงโอกาสในการทำงาน การมีอาชีพที่มีรายได้ที่เพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานทั้งทางกายภาพ (Physiological Needs) และความต้องการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต (Safe or Security Needs) และไม่สามารถพัฒนาพฤติกรรมเพื่อให้ได้รับความต้องการขั้นต่อไปได้ เช่น ความต้องการทางสังคม (Social Needs) ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ (Ego and Esteem Need) และความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization) ซึ่งหากคนไร้บ้านได้รับความช่วยเหลือด้านการทำงาน นอกจากจะส่งผลให้คนไร้บ้าน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นแล้ว ยังส่งผลต่อคุณภาพของทรัพยากรวัยแรงงาน รวมถึงการลดจำนวนคนไร้บ้านในวัยสูงอายุได้อีกด้วย

พัฒนาการทางอาชีพ (Career Development) เป็นกระบวนการของการพัฒนา หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในด้านความเชื่อ ค่านิยม ความถนัด ความสนใจ ทักษะ บุคลิกภาพ ตลอดจนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกของงาน ซึ่งพัฒนาการทางอาชีพนี้มีอิทธิพล

ต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ การปรับตัวในการทำงาน ตลอดจนมีอิทธิพลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวในอาชีพ จึงถือเป็นพัฒนาการด้านหนึ่งที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ สามารถช่วยให้มนุษย์มีพัฒนาการด้านอื่นๆ ที่เหมาะสม และมีคุณภาพชีวิตที่ดี (บัญญัติ ยงยวน, 2557)

Donald E. Super (อ้างถึงในนันทา สุริรักษา, 2548) กล่าวว่าพัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นต่อเนื่องตลอดชีวิตตามระยะขั้นพัฒนาการ และอัตมโนทัศน์ปรับเปลี่ยนไปตามแต่ละช่วงชีวิต ซึ่งการปรับเปลี่ยนนี้มีอิทธิพลกับพฤติกรรมมนุษย์ โดยอัตมโนทัศน์แบ่งเป็น 2 องค์ประกอบ ได้แก่ อัตมโนทัศน์ส่วนตัว ซึ่งเห็นว่าแต่ละบุคคลเลือกและปรับการเลือกของเขาอย่างไร และอัตมโนทัศน์ทางสังคม ซึ่งเห็นว่าแต่ละบุคคลประเมินสถานการณ์เศรษฐกิจสังคมและโครงสร้างสังคมปัจจุบันที่บุคคลจะทำงานและอาศัยอยู่ว่าเป็นอย่างไร โดยซูเปอร์ได้กำหนดลำดับขั้นตอนพัฒนาการด้านอาชีพไว้ ดังนี้

1.1 ขั้นการเจริญเติบโต (Growth Stage) เป็นขั้นของการเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและจิตใจ

โดยอยู่ในช่วงอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 14-15 ปี ในขั้นนี้จะมีการพัฒนาความสามารถทัศนคติ ความสนใจ และ

ความต้องการซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับอัตมโนทัศน์ ในขั้นนี้มีการแบ่งออกเป็นย่อยๆ 4 ข้อดังนี้

1.1.1 ขั้นก่อนสนใจอาชีพ (Prevocational Sub-stage) อยู่ในช่วง 3 ปีแรกของชีวิต เด็กจะมี

พัฒนาการด้านร่างกายอย่างรวดเร็ว

1.1.2 ขั้นเพ้อฝัน (Fantasy Sub-stage) อยู่ในช่วงอายุ 4-10 ปี จะมีจินตนาการด้านอาชีพ ตามความเพ้อฝันของตนเอง

1.1.3 ขั้นสนใจ (Interest Sub-stage) อยู่ในช่วงอายุ 11-12 ปี เด็กจะมีความสนใจเรื่องอาชีพโดยขึ้นอยู่กับความชอบ/ไม่ชอบ เป็นหลักในการ

ตัดสินใจ

1.1.4 ขั้นพิจารณาความสามารถ (Capacity Sub-stage) อยู่ในช่วงอายุ 13-14 ปี เด็กจะให้ความสำคัญของความสามารถประกอบการพิจารณาเกี่ยวกับอาชีพ

1.2 ขั้นการสำรวจ (Exploration Stage) อยู่ในช่วงอายุ 15 - 24 ปี ในขั้นนี้บุคคลจะสำรวจตนเองและสำรวจอาชีพเพื่อหาข้อมูลและประสบการณ์ซึ่งได้จากกิจกรรมในโรงเรียน การทำงานพิเศษ

แบ่งออกเป็น 3 ขั้นย่อยๆ คือ

1.2.1 ขั้นพิจารณา (Tentative Sub-stage) อยู่ในช่วงอายุ 15 - 17 ปี เป็นขั้นที่บุคคลพิจารณาความต้องการ ความสนใจความสามารถ แต่ยังไม่ได้ตัดสินใจเลือกอาชีพแน่นอน

1.2.2 ขั้นการเปลี่ยนแปลง (Transition Sub-stage) อยู่ในช่วงอายุ 18 - 21 ปี เป็นขั้นที่บุคคลพิจารณาเลือกอาชีพจากสภาพความเป็นจริงมากขึ้น เช่น พิจารณาตนเอง พิจารณาโอกาสทางการศึกษา โอกาสที่จะได้งานทำ โดยในขั้นนี้บุคคลเริ่มฝึกหัดทักษะ หรือการศึกษาเฉพาะด้าน

1.2.3 ขั้นทดลอง (Trail Sub-stage) อยู่ในช่วงอายุ 22 - 24 ปี เป็นขั้นที่บุคคลเริ่มทดลองปฏิบัติงาน

1.3 ขั้นสร้างอาชีพ (Establishment Stage) อยู่ในช่วงอายุ 25 - 44 ปี บุคคลเริ่มทำงานที่ถาวรเมื่อได้พบงานที่เหมาะสม ถ้างานนั้นไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นที่พอใจก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงงานได้ในระยะแรกๆ ในขั้นเริ่มประกอบอาชีพนี้ แบ่งเป็น 2 ขั้นย่อยๆ คือ

1.3.1 ขั้นทดลองปฏิบัติงาน (Trail Sub-stage) อยู่ในช่วงอายุ 25 - 30 ปี บุคคลเริ่มทำงานที่ถาวรเมื่อได้พบงานที่เหมาะสม ถ้างานนั้นไม่เหมาะสมหรือรู้สึกว่าการอาชีพนั้นไม่เหมาะสมกับตนก็จะเกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจกับอาชีพ

1.3.2 ขั้นประกอบอาชีพถาวร (Stabilization Sub-stage) อยู่ในช่วงอายุ 31 - 44 ปี เป็นขั้นที่บุคคลประกอบอาชีพถาวรแล้ว มีทักษะความชำนาญในงานเพิ่มขึ้น เริ่มที่จะเป็นพนักงานที่มีความอาวุโส สามารถเป็นที่ปรึกษา

และเป็นผู้มีประสบการณ์ได้แล้ว ถือว่าเป็นช่วงของการแสวงหาความมั่นคงและความก้าวหน้าในการทำงาน

1.4 ขั้นรักษาความมั่นคงในอาชีพ (Maintenance Stage) อยู่ในช่วงอายุ 45 - 64 ปี เป็นช่วงที่มีความมั่นคงในการทำงานแล้ว เป็นผู้อาวุโสในหน่วยงาน บางคนจะได้ทำในสิ่งที่ตนได้วาดฝันไว้ ซึ่งก่อนหน้านี้ ไม่มีโอกาสได้ทำ และบางคนต้องเผชิญกับการแข่งขันกับพนักงานรุ่นใหม่ และต้องพยายามคงสถานะของตนให้คงที่ หรือดีกว่าเดิม

1.5 ขั้นเสื่อมถอย (Decline Stage) อยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป เป็นขั้นที่ประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพลดลง อยู่ในวัยชรา ร่างกาย และสมองเสื่อมคุณภาพ แบ่งเป็น 2 ขั้นย่อยๆ คือ

1.5.1 ขั้นเริ่มลดประสิทธิภาพ (Deceleration Sub-stage) อยู่ในช่วงอายุ 65 - 70 ปี

เนื่องจากวัยนี้ประสิทธิภาพในการทำงานเริ่มลดลง จึงเริ่มลดเวลาการทำงาน และปริมาณงานให้น้อยลง บางคนเปลี่ยนจากงานประจำมาเป็นการทำงานบางช่วงเวลา

1.5.2 ขั้นเลิกประกอบอาชีพ (Retirement Sub-stage) อยู่ในช่วงอายุ 70 ปีขึ้นไป บุคคลใช้ชีวิตขั้นปลายด้วยการพักผ่อน หรือทำกิจกรรมที่เกิดความสุข ความพึงพอใจ โดยไม่ประกอบอาชีพใดๆ เลย

ซึ่งความรู้ทางด้านพัฒนาการทางอาชีพของคนไร้บ้าน จะช่วยให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงพัฒนาการ ประสบการณ์ ความคิด ความเชื่อ ความใฝ่ฝันในด้านอาชีพ เพื่อนำความรู้ดังกล่าวมาช่วยในการแก้ไขปัญหา และส่งเสริมให้คนไร้บ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถเตรียมความพร้อมของตนเองในวัยผู้ใหญ่เพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ สามารถหลุดพ้นจากการเป็นคนไร้บ้านอย่างถาวร อีกทั้งยังช่วยพัฒนาคุณภาพประชากรวัยแรงงานของประเทศ และลดจำนวนคนไร้บ้านที่อยู่ในวัยสูงอายุได้อีกด้วย โดยผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของซูเปอร์ (Super's Theory of Vocational Development) เป็นกรอบแนวทางในการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการทางอาชีพของคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากการศึกษาผ่านมุมมอง ความคิด การให้ความหมายและตีความตามข้อมูลการรับรู้ของบุคคลที่ศึกษา ให้ได้มาซึ่งความรู้ด้านพัฒนาการทางอาชีพของคนไร้บ้าน ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กำหนดรูปแบบการสัมภาษณ์ให้มีบรรยากาศผ่อนคลาย มีลักษณะเป็นการสนทนากันตามธรรมชาติ มีเค้าโครงการสัมภาษณ์ โดยกำหนดแนวคำถามเป็นคำถามปลายเปิดให้กลุ่มตัวอย่างได้เล่าเรื่องราวอย่างมีความหมาย ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย กำหนดระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ไม่เกินครั้งละ 1 ชั่วโมง ซึ่งผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนของกรุงเทพมหานครเรียบร้อยแล้ว

ผู้ให้ข้อมูล (Key informant)

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ คนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานครที่เข้ารับบริการในศูนย์คัดกรองและช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส (บ้านอ้อมใจ) สังกัดกรุงเทพมหานคร ทั้งเพศหญิงและเพศชาย จำนวน 16 คน ที่มีอายุระหว่าง 18 - 60 ปี เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่การประกอบอาชีพมีอิทธิพลอย่างมากในการดำเนินชีวิต และเป็นช่วงวัยที่พัฒนาการทางอาชีพส่งผลต่อพัฒนาการด้านอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัดเจน โดยแบ่งศึกษาในช่วงอายุ 18 - 39 ปี (วัยผู้ใหญ่ตอนต้น) และช่วงอายุ 40 - 60 ปี (วัยกลางคน) ประกอบไปด้วยคนไร้บ้านที่อยู่ในช่วงมีงานทำและคนไร้บ้านที่อยู่ในช่วงว่างงาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. คนไร้บ้านที่มีอายุระหว่าง 18 - 39 ปี แบ่งเป็นคนไร้บ้านที่อยู่ในช่วงมีงานทำ เพศหญิง จำนวน 2 คน และเพศชาย จำนวน 2 คน และคนไร้บ้านที่อยู่ในช่วงว่างงาน เพศหญิง จำนวน 2 คน และเพศชายจำนวน 2 คน

2. คนไร้บ้านที่มีอายุระหว่าง 40 - 60 ปี แบ่งเป็นคนไร้บ้านที่อยู่ในช่วงมีงานทำ เพศหญิง จำนวน 2 คน และเพศชาย จำนวน 2 คน และคนไร้บ้านที่อยู่ในช่วงว่างงาน เพศหญิง จำนวน 2 คน และเพศชาย จำนวน 2 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

3.1 แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานเพื่อคัดเลือกและจัดประเภทผู้ให้ข้อมูลเพื่อคัดเลือกและจัดประเภทผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์การคัดเลือก

3.2 แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับคนไร้บ้าน ประกอบด้วย ประสิทธิภาพการเรียนรู้ที่ผ่านมาตั้งแต่วัยเด็กจนถึงปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางอาชีพ เป้าหมายในอาชีพ ตลอดจนการตัดสินใจดำเนินการต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการประกอบอาชีพ

4. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ประกอบด้วย

4.1 ผู้วิจัยสร้างความไว้วางใจแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยเปิดเผยข้อมูลและให้ข้อมูลที่เป็นความจริงมากที่สุด

4.2 ผู้วิจัยทำความเข้าใจกับข้อมูลอย่างละเอียดไม่เพิ่มเติมลดทอน หรือใส่ทัศนะให้ความหมายบิดเบือน

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

พัฒนาการทางอาชีพของคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในช่วงแรกเกิด - 14 ปี

ในช่วงอายุนี้นักวิจัยให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความคิดเกี่ยวกับอาชีพในฝัน มีบางรายที่ไม่ได้คิดเกี่ยวกับอาชีพในฝัน เนื่องจากยังไม่รู้จักอาชีพมากนัก แค่ใฝ่ฝันให้เรียนจบและมีงานทำ บางรายได้เข้าไปสู่โลกของการทำงานแล้วรับรู้ว่าต้องสานต่อกิจการของครอบครัวจึงไม่ได้คิดฝันถึงอาชีพอื่น โดยผู้ให้

ข้อมูล ได้เข้าสู่โลกของการทำงานตั้งแต่ในวัยเด็ก เริ่มจากช่วยครอบครัวทำ มาหากิน ดังเช่น สมหญิง (นามสมมติ) ที่จินตนาการอยากเป็นครู ในขณะที่ สมชาย (นามสมมติ) ไม่ได้จินตนาการถึงอาชีพอื่น เนื่องจากรับรู้ว่าต้อง สานต่อกิจการของครอบครัว

“อยากเป็นครู เพราะครูที่สอนเป็นคนใจดี ก็เลยอยากเป็นครูนะ
มีจิตเมตตา”

ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงมีงานทำ ช่วงอายุ 18-39 ปี (สมหญิง)

“ในสมองผมคิดอย่างเดียว ถ้าไม่ไปอยู่ไหนก็ต้องอยู่กับดงอ้อย
บ้านผมทำไร่อยู่แล้ว หนีตรงนั้นไม่พ้น อยู่ตรงนั้น”

ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงมีงานทำ ช่วงอายุ 18 - 39 ปี (สมชาย)

ข้อมูลที่น่าสนใจพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงว่างงานที่มีอายุระหว่าง 18 -39 ปี ขาดความรักความอบอุ่นจากครอบครัว ออกมาใช้ชีวิตตัวคนเดียวตั้งแต่ในวัยเด็ก ขาดคนดูแลเอาใจใส่ ขาดคนคอยให้คำปรึกษา และไม่มี คนในครอบครัวคาดหวังเรื่องการเรียนหรือการทำงาน และยังมีข้อสังเกตอีก ว่าในวัยนี้ ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงว่างงานส่วนใหญ่ออกจากระบบโรงเรียนแล้ว โดยเฉพาะเพศหญิง ยกตัวอย่างเช่น จำริญ (นามสมมติ) และจำริญ (นาม สมมติ) ที่ออกมาใช้ชีวิตตัวคนเดียวตั้งแต่ในวัยเด็ก ขาดคนดูแลเอาใจใส่ ขาดคนคอยให้คำปรึกษา

“ตอนนั้นรู้สึกไม่ค่อยอบอุ่น เพราะว่าพ่อแม่ไม่ได้อยู่กับเรา เหมือน
เราไม่มีพ่อแม่ แต่เราเป็นพ่อแม่แทนเป็นพ่อแม่ที่จะต้องเลี้ยงดูน้อง”

ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงว่างงาน ช่วงอายุ 18-39 ปี (จำริญ)

“ผมออกมาอยู่ข้างนอกดีกว่าสบายใจ พ่อผมแท้ๆ แต่ว่าผมพูดอะไรไป พ่อไม่ได้สนใจ”

ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงว่างงาน ช่วงอายุ 18-39 ปี (จำเริญ)

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Chris Chamberlain และ David Mackenzie ที่ได้นำเสนอกระบวนการของการกลายมาเป็นคนไร้บ้านไว้อย่างน่าสนใจ (Chamberlain & MacKenzie, 2006) โดยได้นำเสนอวิถีชีวิตของคนไร้บ้าน 3 รูปแบบ (3 Homeless Careers) ได้แก่ “Youth Career”, The “Housing Crisis Career” และ The “Family Breakdown Career” ผลการศึกษาพบว่าสาเหตุหลักที่ทำให้กลายมาเป็นคนไร้บ้าน ในกลุ่ม Youth Homeless Career ได้แก่ ความสัมพันธ์ที่ไม่ดีภายในครอบครัว เด็กมีปัญหาความขัดแย้งกับผู้ปกครองและเริ่มแก้ปัญหาด้วยการหนีออกจากบ้านไปอยู่กับเพื่อนหรือญาติ เริ่มมีพฤติกรรม “เข้าๆ ออกๆ” บ้าน ซึ่งพฤติกรรมนั้นนับเป็นจุดเสี่ยงต่อการกลายมาเป็นคนไร้บ้าน

เมื่อเข้าๆ ออกๆ จากบ้านบ่อยครั้ง ในครั้งต่อๆ ไปจะเริ่มออกไปใช้ชีวิตนอกบ้านนานขึ้น จนไม่หันกลับเข้าหาครอบครัว แต่อย่างไรก็ตาม ในระยะนี้เด็กยังคงอยู่ในระบบโรงเรียน โรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการช่วยเหลือสนับสนุนเด็กทั้งในด้านที่พักอาศัย ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน รวมถึงการให้ค่าปรึกษา

หากไม่ได้รับการช่วยเหลือในระยะนี้นับเป็นจุดเสี่ยงอย่างมากที่เด็กจะออกจากระบบการศึกษา และเมื่อหยุดเรียนออกไปแล้วประกอบกับไม่มีที่พักอาศัยที่ปลอดภัย รวมถึงไม่ได้ทำงาน ไม่มีรายได้ ก็จะเริ่มปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตคนไร้บ้าน และเมื่อดำรงชีวิตอย่างคนไร้บ้าน นานวันเข้าก็จะกลายเป็นคนไร้บ้านอย่างถาวร และเริ่มเข้าไปเกี่ยวข้องกับการใช้ยาเสพติด ติดสุรา เรื้อรัง อาชญากรรม โสเภณี และยอมรับว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่ยอมรับได้ในการดำรงชีวิต

โดยเมื่อวิเคราะห์ตามทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของซูเปอร์

(Super's Theory of Vocational Development) ในช่วงอายุนี้อยู่ในระยะพัฒนาการทางอาชีพในระยะขั้นการเจริญเติบโต (Growth Stage) ซึ่งเป็นระยะพัฒนาการทางอาชีพที่บุคคลกำลังพัฒนาอัตมโนทัศน์ (Self - Concept) ได้แก่ การสำรวจตนเองในด้านต่างๆ เช่น จุดแข็ง ข้อจำกัด ความสนใจ ความสามารถ บุคลิกภาพของตนโดยเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จากการเลี้ยงดูของครอบครัว การเล่น และการเรียนรู้จากโรงเรียน สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ทางอาชีพ จะช่วยให้เด็กได้เกิดความอยากรู้อยากเห็น เกิดจินตนาการ เกิดความสนใจ เกิดทักษะพื้นฐานด้านอาชีพ ได้พัฒนากิจกรรมตามวัย หรืองานตามขั้นการพัฒนาการด้านอาชีพ (Developmental Tasks) ได้แก่ การพัฒนาความคิดด้านการวางแผน การตัดสินใจ ความเชื่อมั่นที่จะประสบความสำเร็จ ความรับผิดชอบ วินัยในการทำงานหรือกิจกรรมต่างๆ รวมถึงความสามารถในการแก้ปัญหา (Hartung, 2013) ขณะที่พบว่าพัฒนาการทางอาชีพของคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ต่างจากบุคคลส่วนใหญ่หรือต่างจากทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพตั้งแต่ในระยะขั้นการเจริญเติบโต (Growth Stage) โดยคนไร้บ้านได้เข้าสู่โลกของการทำงานแล้วตั้งแต่ระยะพัฒนาการทางอาชีพขั้นการเจริญเติบโต ไม่ได้เริ่มตัดสินใจเลือกอาชีพจากการสำรวจอัตมโนทัศน์ของตนเองเป็นหลักในการตัดสินใจ แต่ได้ลงมือทำงานก่อน หลังจากนั้นจึงค่อยสำรวจอัตมโนทัศน์ของตนเองที่มีต่อการทำงาน ถึงไม่สนใจ ไม่ชอบก็ต้องอดทนทำไปก่อนเพื่อเลี้ยงชีพ ขณะที่บุคคลส่วนใหญ่กำลังคิดฝันจินตนาการด้านอาชีพ พิจารณาเลือกอาชีพจากการเริ่มสำรวจอัตมโนทัศน์ของตนเองเป็นหลัก ถึงอย่างไรก็ตาม คนไร้บ้านเองต่างก็มีความปรารถนาที่จะได้ทำงานที่ตนพึงพอใจ

นอกจากนี้ยังพบอีกว่าคนไร้บ้านที่อยู่ในช่วงว่างงาน ที่มีอายุ 18-39 ปี ในช่วงวัยเด็ก หรือในระยะพัฒนาการทางอาชีพขั้นการเจริญเติบโต มักขาดความรักความอบอุ่น ขาดคนที่สามารถให้คำปรึกษา ไม่มีใครคาดหวังเรื่องเรียนหรือการทำงาน ออกจากบ้านและระบบโรงเรียนมาใช้ชีวิตตัวคนเดียวตั้งแต่วัยเด็ก ขาดบรรยากาศที่เหมาะสมในการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้งาน

ตามขั้นพัฒนาการทางอาชีพ ให้ความสำคัญกับการเลี้ยงชีพเพื่อเอาตัวรอด ในแต่ละวันมากกว่าการวางแผนด้านอาชีพ จึงนับเป็นจุดเสี่ยงที่ทำให้ขาดโอกาสในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาททางอาชีพ รวมถึงความเชื่อมโยงของบทบาททางอาชีพกับบทบาทด้านอื่นในชีวิต ซึ่งส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงวัยผู้ใหญ่หรือพัฒนาการทางอาชีพขั้นสร้างอาชีพ (Establishment Stage) ที่ยังไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบหลักในงาน บางรายขาดทักษะการปรับตัวในการทำงาน ขาดโอกาสที่จะพัฒนาความสามารถ ความเชี่ยวชาญในการทำงานอย่างต่อเนื่อง รับรู้จุดอ่อนในการทำงานของตนเองมากกว่าจุดแข็ง และกิจกรรมที่ทำอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น การพักผ่อนตามสวนสาธารณะ อ่านหนังสือที่ห้องสมุด เริ่มให้ความพึงพอใจได้มากกว่าการทำงานหรือการหางานทำ

พัฒนาการทางอาชีพของคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในช่วงอายุ 15 - 24 ปี

ในช่วงอายุนี้นี้ ผู้ให้ข้อมูลได้ทดลองทำงานที่หลากหลายมากขึ้น ความพึงพอใจในงานมักขึ้นอยู่กับงานได้ทำงานที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพ และตรงกับความสนใจ หากได้ทำงานที่สอดคล้องกับบุคลิกภาพ ความสนใจ และความสามารถ ก็มักตั้งใจ ทุ่มเทให้กับการทำงาน ดังเช่น วิภา (นามสมมติ) ที่มีความสามารถในการขายข้าวต้มมักได้รับคำชม จึงเกิดความพึงพอใจในงาน ในทางกลับกัน หากงานที่ไม่สอดคล้องกับบุคลิกภาพ เมื่อทดลองทำแล้วงานไม่เป็นไปตามความต้องการก็มักเปลี่ยนงาน ดังเช่นสมศรี (นามสมมติ) ที่มีโอกาสเรียนครู แต่พบว่าไม่สอดคล้องกับบุคลิกของตน จึงไม่พึงพอใจกับสาขาที่เรียน สุดท้ายจึงเลิกเรียน

“ตอนนั้นบ้าอายุแค่ 12 - 13 ปี บ้าขายเองเลยนะ อาม่าปล่อยให้ขายเลย ทำเป็น ใครๆ ยังชมว่าเก่งเลย”

ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงว่างงาน ช่วงอายุ 40-60 ปี (วิภา)

“ก็หนูไม่ค่อยพูด พอเรียนๆไป มันเหมือนไม่ใช่ตัวเอง สิ่งที่หนูอยากเป็นคือเป็นพยาบาล เพราะว่าหนูเป็นคนไม่ค่อยพูด แล้วหนูเป็นคนพูดเสียงเบา หนูคิดว่าหนูคงควบคุมคนเยอะๆไม่ได้ หนูไม่กล้าแสดงออก”

ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงมีงานทำ ช่วงอายุ 18-39 ปี (สมศรี)

ข้อมูลที่น่าสนใจพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความพยายามในการทำตามความใฝ่ฝันของตนเอง แต่มักมีเหตุการณ์หรือปัจจัยอื่นที่ทำให้ไม่สามารถไปในเส้นทางอาชีพที่ตนเองต้องการได้ ได้แก่ ภาวะสุขภาพ ความสามารถไม่สอดคล้องกับสายงานที่ใฝ่ฝัน ความคาดหวังของครอบครัวที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเส้นทางในการประกอบอาชีพ ดังเช่น บุญมี วิจิต และบุญมา (นามสมมติ)

“พอไปอยู่โรงพยาบาลเราป่วยเป็นคนไข้ทำยังไงเราถึงจะได้เป็นพยาบาลแบบเค้า คงไม่ได้แล้ว เพราะว่าเราเป็นโรค (จิตเวช) นี่ คงจะเรียนไม่ได้ เพราะว่าไม่ได้เรียนตั้งแต่เด็ก หมดหวังแล้ว ไม่คิด ปลงไปเลย ปลงมาตลอด”

ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงมีงานทำ ช่วงอายุ 40-60 ปี (บุญมี)

“ผมเขียนไม่เก่ง แล้วข้อสอบเป็นอัตนัยหมด ภาษาไทยผมสอบตก ข้อสอบมีกระดาษมาให้ 3-4 แผ่น เพื่อนเขียนกันตั้ง 3-4 หน้า ผมเขียนได้ 10 บรรทัดก็จบแล้ว”

ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงว่างงาน ช่วงอายุ 40-60 ปี (วิจิต)

“จะให้เรียนหมอไม่ชอบเป็นคนกลัวอุบัติเหตุ กลัวเลือด อยากเป็นครูมากกว่า แต่พ่อไม่ให้ไป ห้างแม่ด้วย สงสารแม่ด้วย แม่เป็นห่วง ก็ไม่ได้โกรธอะไรนะ แต่ถ้าเรียนหมอ ให้ไปฝึกหัดพยาบาล

กับตนเองหรืออัตมโนทัศน์แล้ว ยังต้องให้น้ำหนักส่วนมากไปกับการพิจารณา สภาพความเป็นจริงของชีวิตควบคู่ไปด้วย ไม่เพียงแค่ออกาสทางการศึกษา โอกาสได้งานทำ แต่ยังต้องพิจารณาไปถึงงานที่คุ้มค่าต่อการแลกแรงงาน งานที่ไม่ถูกเอาเปรียบ งานที่ให้ค่าตอบแทนเพียงพอต่อการยังชีพ งานที่เหมาะสมกับภาวะสุขภาพ เป็นต้น ต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการหาความสมดุล ระหว่างอัตมโนทัศน์และสภาพความเป็นจริง ซึ่งพบว่าหลายรายมักมีเหตุการณ์ ในชีวิตหรือข้อจำกัดที่ทำให้ไม่สามารถไปตามเส้นทางที่หวังได้ และแน่นอนว่าหากยังต้องเปลี่ยนงานต่อไปเรื่อย ๆ ยังไม่พบงานที่ลงตัว ก็จะต้องส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถ ความเชี่ยวชาญในงาน ส่งผลต่อบทบาทด้านอื่นในชีวิต ส่งผลต่อรายได้ การเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต รวมถึงส่งผลต่อทัศนคติที่มีต่อตนเองและสังคม

พัฒนาการทางอาชีพของคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในช่วงอายุ 25 - 44 ปี

ในช่วงอายุนี้น คนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานครมีทั้งกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญและกลุ่มที่ยังไม่มีความเชี่ยวชาญในงานที่ทำ กลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญในงานที่ทำ มักทุ่มเทให้กับการทำงาน แต่มักเจอกับเหตุการณ์ที่ทำให้ต้องเปลี่ยนงานบ่อยหรือออกจากงาน โดยในกลุ่มผู้ที่อยู่ในช่วงมีงานทำมักเผชิญกับ ภาวะสุขภาพ ทัศนคติการใช้ชีวิต คู้ชีวิตเสียชีวิต ถูกเอาเปรียบจากการทำงาน อัตราการจ้างงานคนพิการที่มีน้อย สภาวะเศรษฐกิจ สังคม และนโยบายภาครัฐ ยกตัวอย่างเช่น สมหญิง (นามสมมติ) ที่ถูกเอาเปรียบจากการทำงาน ได้รับค่าแรงไม่ตรงตามที่ทำงานจริง เธอจึงเลือกที่จะเปลี่ยนงาน

“ไม่ไหวแล้ว รู้สึกว่าจะโดนหลอก ก็เลยไม่เอา ก็เลยมาหางานอย่างอื่นทำ”

ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงมีงานทำ อายุ 18 - 39 ปี (สมหญิง)

ข้อมูลที่น่าสนใจพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงว่างงาน ที่มีอายุระหว่าง

40 - 60 ปี เริ่มเข้าสู่วิถีชีวิตคนไร้บ้าน อันเนื่องมาจากวิกฤติชีวิตที่เกิดขึ้นในช่วงวัยนี้ ได้แก่ วิกฤติด้านสุขภาพ แยกทางกับคู่ชีวิต คนในครอบครัวไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้อีกต่อไป และวิกฤติเศรษฐกิจ ดังเช่น วิกฤา (นามสมมติ) ที่ต้องเลิกกิจการ เพราะสมาชิกในครอบครัวทยอยเสียชีวิต ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้อีกต่อไป

“ตอนหลัง ร่างกายบ่ไหวแล้ว ทำอะไรไม่ได้ ญาติพี่น้องตาย
หมด ก็ไปอาศัยเพื่อนคนนั้นที่ คนนี้ที่ ฟังคำพูดคำจา มา ช้ามาเยอะ”

ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงว่างงาน ช่วงอายุ 40-60 ปี (วิภา)

ซึ่งแตกต่างจากผู้ให้ข้อมูล ที่อยู่ในช่วงว่างงาน ที่มีอายุระหว่าง 18 - 39 ปี ที่เริ่มเข้าสู่วิถีชีวิตไร้บ้านตั้งแต่วัยเด็ก มีวิธีการหารายได้เล็กๆ น้อยๆ เป็นครั้งๆ ไป ยังไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบหลักในงาน ยังไม่เชี่ยวชาญในงาน รับรู้จุดอ่อนในการทำงานของตนเองมากกว่าจุดแข็ง ยังมีความต้องการทำงานแต่เริ่มหมดหวังจากการได้งานทำ พร้อมๆ กับกิจกรรมที่ทำในชีวิตประจำวันเริ่มตอบสนองความต้องการได้มากกว่าการทำงาน ดังเช่นจำเริญ (นามสมมติ) ที่ออกมาใช้ชีวิตนอกบ้านเพียงลำพังตั้งแต่อายุ 12 ปี เนื่องจากมีความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นกับพ่อและแม่เลี้ยง หารายได้ด้วยการรับจ้างทั่วไป เมื่อทำงานจนคล่อง และไม่มีทักษะใหม่ให้เรียนรู้แล้ว เขารู้สึกเบื่อและตัดสินใจออกจากงาน เปลี่ยนงานไปเรื่อยๆ จนกระทั่งล่าสุดเขาว่างงาน พยายามสมัครงานหลายๆ ที่ แต่ก็ถูกปฏิเสธ มีวิธีการหารายได้โดยนำของแฉกที่ได้รับจากเทศกาลงานต่างๆ ไปขาย กิจกรรมในชีวิตประจำวันเขามักไปเดินเล่นเพื่อคลายเครียดตามห้างสรรพสินค้า เพราะรู้สึกท้อแท้และหมดหวังจากการได้งานทำ

“ ตอนนีผม่ได้คิดอะไร คิดว่ามีงาน ผม่ก็ทำ ถ้าไม่มีก็ไปเดิน
เล่น ผ่อนคลาย คลายเครียด”

ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงว่างงาน ช่วงอายุ 18-39 ปี (จำเริญ)

เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ Chris Chamberlain และ David Mackenzie ที่ได้นำเสนอวิถีชีวิตของคนไร้บ้านในรูปแบบ “The Housing Crisis Career” และ “The Family Breakdown Career” (Chamberlain & MacKenzie, 2006) ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่พบมากในวัยนี้และส่งผลทำให้เข้าสู่สภาวะไร้บ้าน โดยคนไร้บ้านในกลุ่ม Housing Crisis Career มักมีจุดเสี่ยงมาจากความยากจน หนี้สิน งานที่มีลักษณะไม่มั่นคง เปลี่ยนงาน ออกจากงาน สูญเสียรายได้ เมื่อไม่สามารถจัดการปัญหาทางการเงินได้ จึงนำมาซึ่งการถูกไล่ที่ สูญเสียที่อยู่อาศัย และเริ่มใช้ชีวิตอย่างคนไร้บ้านและนานวันเข้าเมื่อบุคคลหมดหวังกับการแก้ปัญหาต่างๆ บุคคลเหล่านี้จึงต้องปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตของคนไร้บ้าน และกลายเป็นคนไร้บ้านอย่างถาวร โดยบุคคลที่กลายมาเป็นคนไร้บ้านในวัยผู้ใหญ่จากวิกฤติทางการเงิน มีความแตกต่างจากบุคคลที่กลายมาเป็นคนไร้บ้านในช่วงวัยเด็กจากวิกฤติทางครอบครัว โดยคนที่ไร้บ้านในช่วงวัยผู้ใหญ่มักต้องเผชิญกับการจัดการปัญหาหลายๆ ด้านในชีวิตพร้อมๆ กัน เช่น การจัดการหนี้สิน การหางานทำ การหาเงินเพื่อให้ลูกไปโรงเรียน หรือทำทุกวิถีทางเพื่อไม่ให้ถูกแยกลูกไปจากตน เป็นต้น และคนไร้บ้านในกลุ่ม Family Breakdown Career เป็นกลุ่มที่มีสาเหตุหลักมาจาก ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยจุดเสี่ยงเริ่มเกิดจากความสัมพันธ์ที่บิดเบี้ยว มีความรุนแรงเกิดขึ้นในครอบครัว เริ่ม “เข้าๆ ออกๆ” บ้างหลายครั้ง และในที่สุดตัดสินใจออกจากบ้านอย่างถาวร และนับเป็นจุดวิกฤติอย่างมากสำหรับหญิงที่ไม่มีรายได้ และไม่มีเงินเก็บ และในที่สุดก็ต้องกลายมาเป็นคนไร้บ้าน

ซึ่งในช่วงอายุนี้นี้ เป็นพัฒนาการทางอาชีพที่อยู่ในระยะขั้นสร้างอาชีพ (Establishment Stage) เป็นระยะที่บุคคลได้พัฒนาอัตมโนทัศน์ของตน หลอมรวมกับเส้นทางในอาชีพได้อย่างมั่นคงและเป็นหนึ่งเดียวกัน ทำให้เกิดความมั่นคงและมีความก้าวหน้าในโลกของการทำงาน ซึ่งเป็นผลมาจากความสามารถในการปรับตัวในการทำงาน การมีประสิทธิภาพในการทำงานอย่างต่อเนื่อง การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี รวมถึงมีความสามารถในการดำเนิน

บทบาทด้านอื่นในชีวิตไปพร้อมๆกับบทบาทการทำงาน (Hartung, 2013) แต่ถึงอย่างไรก็ตาม หากบุคคลพบว่างานนั้นไม่เหมาะสมกับตน ไม่พึงพอใจในงาน ก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงงานได้ (นันทนา สุรักษา, 2548) ซึ่งเมื่อวิเคราะห์พัฒนาการทางอาชีพของคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานครในช่วงวัยนี้พบว่า มีทั้งคนไร้บ้านที่พบงานที่สมดุลระหว่างอัตมโนทัศน์และสภาพความเป็นจริงในชีวิต สามารถหลอมรวมอัตมโนทัศน์กับเส้นทางในอาชีพได้ ทุ่มเทให้กับการทำงาน มีความเชี่ยวชาญในงาน ได้เป็นผู้รับผิดชอบหลักในงาน พบกับช่วงรุ่งโรจน์ของชีวิต และมีทั้งคนไร้บ้านที่ยังไม่พบความสมดุล ยังต้องเปลี่ยนงานไปเรื่อยๆ ยังไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบหลักในงาน ยังไม่มีความเชี่ยวชาญหลัก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ทั้งสองกลุ่มมักเจอกับจุดเปลี่ยนหรือวิกฤติในชีวิต อันเป็นเหตุให้ต้องเปลี่ยนงาน ออกจากงาน หรือว่างงาน ซึ่งสัมพันธ์ต่อเนื่องกับบทบาทด้านอื่นในชีวิต ส่งผลให้คนไร้บ้านตั้งหลักได้ยาก โดยทุกรายยังคงแสวงหางานที่มั่นคง มีความก้าวหน้า งานที่มีสวัสดิการ และต้องการความก้าวหน้าในชีวิต หลายรายเป็นกำลังหลักของครอบครัว แตกต่างจากมุมมองของสังคมที่มีมุมมองว่าสาเหตุที่ว่างงานเป็นเพราะไม่เอาการเอางาน ชี้แจง เป็นภาระสังคม

พัฒนาการทางอาชีพของคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในช่วงอายุ 45 -64 ปี

ผู้ให้ข้อมูลในช่วงอายุนี้อยู่ในช่วงมีงานทำและว่างงาน ต่างมีความต้องการทำงาน และมีข้อจำกัดในการทำงานหรือการได้งานทำที่คล้ายคลึงกัน คือ ข้อจำกัดด้านอายุที่มากขึ้นและปัญหาสุขภาพ

ข้อมูลที่น่าสนใจพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงว่างงาน เริ่มท้อแท้และหมดหวังจากการมีงานทำ

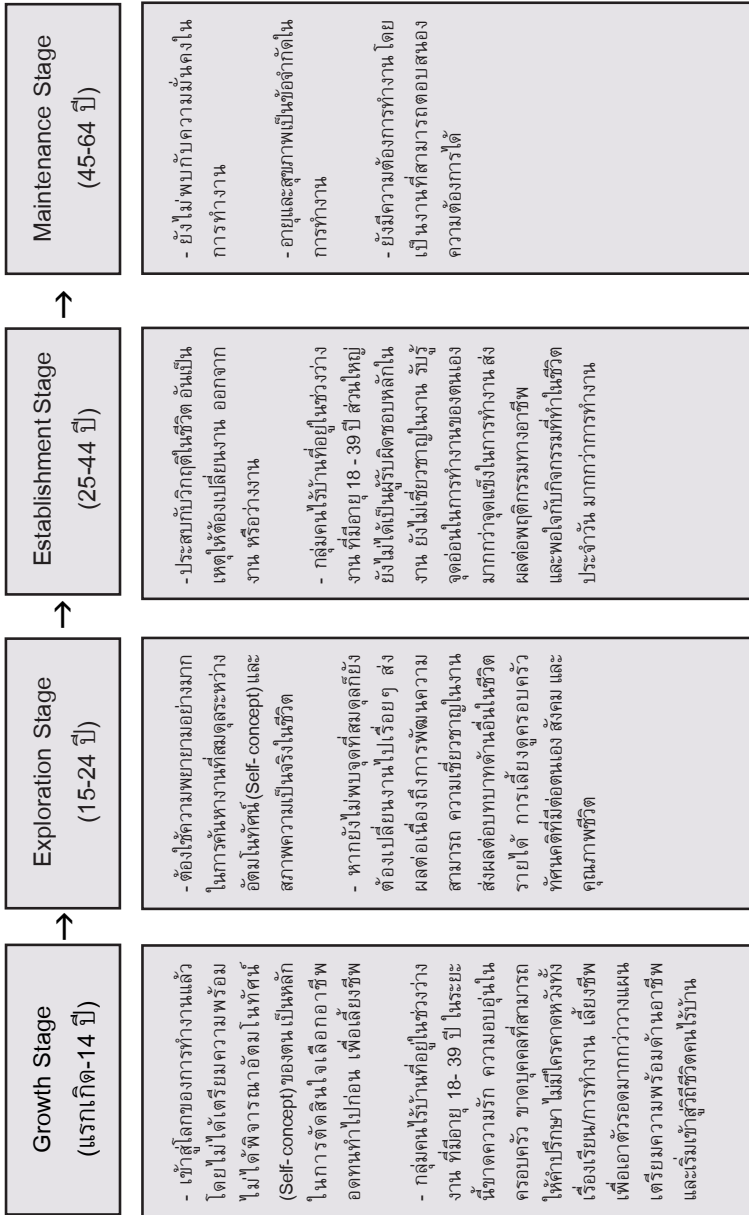
ในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงว่างงาน ช่วงอายุ 40 - 60 ปี เพศหญิง มีทัศนคติท้อแท้ในชีวิต มีความรู้สึกน้อยใจ เนื่องจากต้องเปลี่ยนบทบาทในวัยกลางคน เช่น จากเดิมที่เคยมีงานทำ เป็นนายจ้าง เปลี่ยนบทบาทเป็นลูกจ้าง หรือว่างงานแทน หรือจากเดิมที่มีกิจกรรมอดิเรกคือไปวัดเพื่อทำบุญ มี

บทบาทเป็นผู้ให้ กลับต้องไปวัดเพื่อไปขอความช่วยเหลือ เปลี่ยนบทบาทเป็นผู้รับ แทน ยกตัวอย่างเช่น วิชา (นามสมมติ) ซึ่งเคยเชี่ยวชาญและทุ่มเทให้กับการขายข้าวต้ม ปัจจุบันเธอยังมีความต้องการค้าขาย ในขณะเดียวกันก็มีความรู้สึกท้อแท้ และหมดหวังเนื่องจากสุขภาพไม่เอื้ออำนวย ไม่มีคนคอยช่วยเหลือ ไม่มีเงินทุน

“ถามว่าอยากทำงานใหม่ บ้าอยากทำงานตลอด แต่ร่างกายบ้า
ไม่ไหว บ้าเคยกินยาฆ่าตัวตาย มันไม่ตาย”

ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในช่วงว่างงาน ช่วงอายุ 40-60 ปี (วิชา)

พัฒนาการทางอาชีพของคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานครในช่วงวัยนี้แตกต่างจากทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของซูเปอร์ในระยยะพัฒนาการขั้นรักษาคความมั่นคงในอาชีพ (Maintenance Stage) อย่างชัดเจน โดยพัฒนาการทางอาชีพขั้นนี้เป็นขั้นที่บุคคลมีความมั่นคงในอาชีพแล้ว กำลังเผชิญกับการแข่งขันกับคนรุ่นใหม่ พยายามคงสถานะของตนให้คงที่หรือดีกว่าเดิม เช่น การเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ การคิดค้นปรับปรุง เปลี่ยนแปลงงานให้มีความทันสมัย และเริ่มมองหาจุดเกษียณที่ดี (Hartung, 2013) แต่ในกลุ่มคนไร้บ้านทั้ง ๆ ที่เข้าสู่โลกของการทำงานเร็วกว่าบุคคลส่วนใหญ่ กลับยังไม่พบกับความมั่นคงในการทำงาน ไม่มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ยังกังวลกับการอดมื้อกินมื้อ กังวลกับการทำงานที่ไม่มั่นคง ถูกเอาเปรียบ เผชิญกับการแข่งขันกับอายุและสุขภาพของตนเอง มากกว่าการแข่งขันกับคนรุ่นใหม่ ตั้งหลักหรือพบกับความมั่นคงในอาชีพ ความมั่นคงในชีวิตได้ช้ากว่า ยากกว่า ถึงอย่างไรก็ตาม ยังมีความต้องการทำงานต่อ ดิ้นรนทำงานต่อไป ไม่ได้เฝ้ารอวันเกษียณ มีความต้องการที่จะพึ่งตนเอง และความพยายามที่จะเป็นที่พึ่งให้ครอบครัว เช่นเดียวกับที่ Ellen Ernst Kossek และคณะ (Kossek, Huber-Yoder, Castellino, & Lerner, 1997) ได้อธิบายเกี่ยวกับปัญหาทางเศรษฐกิจของคนไร้บ้านไว้ว่า พวกเขาไม่ได้ต้องการการช่วยเหลือด้วยการบริจาค แต่พวกเขาต้องการโอกาสในการทำงานและได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน

ภาพ 1 พัฒนาการทางอาชีพของคนไ้บ้าน

สรุป

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า คนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานครมักประสบภาวะวิกฤติชีวิตในช่วงวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ ขาดระบบกลไกทางสังคมที่ช่วยสนับสนุนให้บุคคลที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงรับมือหรือจัดการกับวิกฤติที่เกิดขึ้นในชีวิต ทำให้ไม่สามารถทำบทบาทหน้าที่ต่างๆ ตามวัยได้อย่างเหมาะสม และตกอยู่ในสภาวะไร้บ้าน ส่งผลให้มีพัฒนาการทางอาชีพที่ต่างจากบุคคลส่วนใหญ่หรือต่างจากทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพตั้งแต่ในระยะชั้นการเจริญเติบโต (Growth Stage) โดยคนไร้บ้านได้เข้าสู่โลกของการทำงานแล้วตั้งแต่วัยในพัฒนาการในระยะชั้นการเจริญเติบโต ไม่ได้เริ่มตัดสินใจเลือกอาชีพจากการพิจารณาอัตมโนทัศน์ของตนเองเป็นหลักในการตัดสินใจ ได้ลงมือทำงานก่อน หลังจากนั้นจึงค่อยพิจารณาอัตมโนทัศน์ของตนเองที่มีต่อการทำงาน แม้ตนเองจะไม่สนใจ ไม่ชอบก็ต้องอดทนทำไปก่อนเพื่อเลี้ยงชีพ ขณะที่บุคคลส่วนใหญ่กำลังคิดฝันจินตนาการ ด้านอาชีพ พิจารณาเลือกอาชีพโดยสำรวจอัตมโนทัศน์ของตนเองเป็นหลัก ถึงอย่างไรก็ตาม คนไร้บ้านเองต่างก็มีความต้องการ ประารถนาที่จะได้ทำงานที่ตนพึงพอใจ

นอกจากนี้ยังพบอีกว่าคนไร้บ้านที่อยู่ในช่วงว่างงาน ที่มีอายุ 18-39 ปี ในวัยเด็ก หรือในชั้นการเจริญเติบโต (Growth Stage) มักขาดความรัก ความอบอุ่น ขาดคนที่สามารถให้คำปรึกษา ไม่มีใครคาดหวังเรื่องเรียนหรือการทำงาน ใช้ชีวิตตัวคนเดียวตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงวัยผู้ใหญ่หรือในชั้นสร้างอาชีพ (Establishment Stage) ที่ยังไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบหลักในงานหรือมีความเชี่ยวชาญ รับรู้จุดอ่อนในการทำงานของตนเองมากกว่าจุดแข็ง และเริ่มพึงพอใจกับกิจกรรมที่ทำอยู่ในชีวิตประจำวันมากกว่าการทำงาน

สำหรับพัฒนาการทางอาชีพในชั้นการสำรวจ (Exploration Stage) คนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานครไม่มีโอกาสได้เรียนรู้งานตามขั้นพัฒนาการอย่างถึถ้วนก่อนเข้าสู่โลกของการทำงาน แต่เข้าสู่โลกของการทำงานด้วยภาวะความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม หากพบว่าไม่สอดคล้อง

กับบุคลิกภาพ ความสนใจ ก็มักเปลี่ยนงาน แต่ด้วยทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมที่มีหรือข้อจำกัดต่าง ๆ ทำให้คนไร้บ้านเผชิญสถานการณ์ ที่ยากลำบากกว่าบุคคลส่วนใหญ่ ในขณะที่ต้องพิจารณาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองแล้ว ยังต้องให้น้ำหนักส่วนมากไปกับการพิจารณาสภาพความเป็นจริงของชีวิตควบคู่ไปด้วย ซึ่งพบว่าหลายรายมักมีเหตุการณ์ในชีวิตหรือข้อจำกัดที่ทำให้ไม่สามารถไปตามเส้นทางที่หวังได้

พัฒนาการทางอาชีพในขั้นสร้างอาชีพ (Establishment Stage) ของคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีทั้งคนไร้บ้านที่พบงานที่สมดุลระหว่างอัตมโนทัศน์และสภาพความเป็นจริงในชีวิต สามารถหลอมรวมอัตมโนทัศน์กับเส้นทางในอาชีพได้ ทুমเท่ให้กับการทำงาน มีความเชี่ยวชาญในงาน ได้เป็นผู้รับผิดชอบหลักในงาน พบกับช่วงรุ่งโรจน์ของชีวิต และมีทั้งคนไร้บ้านที่ยังไม่พบความสมดุล ยังต้องเปลี่ยนงานไปเรื่อย ๆ ยังไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบหลักในงาน ยังไม่มีความเชี่ยวชาญหลัก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ทั้งสองกลุ่มมักเจอกับจุดเปลี่ยนหรือวิกฤติในชีวิต อันเป็นเหตุให้ต้องเปลี่ยนงาน ออกจากงาน หรือว่างงาน ซึ่งสัมพันธ์ต่อเนื่องกับบทบาทด้านอื่นในชีวิต ส่งผลให้คนไร้บ้านตั้งหลักได้ยาก โดยทุกรายยังคงแสวงหางานที่มั่นคง มีความก้าวหน้า งานที่มีสวัสดิการ และต้องการความก้าวหน้าในชีวิต หลายรายเป็นกำลังหลักของครอบครัว และส่งผลต่อเนื่องถึงพัฒนาการทางอาชีพขั้นรักษาความมั่นคงในอาชีพ (Maintenance Stage) ที่สวนทางกับพัฒนาการของบุคคลส่วนใหญ่ที่มีความมั่นคงในอาชีพแล้ว แต่ในกลุ่มคนไร้บ้านทั้ง ๆ ที่เข้าสู่โลกของการทำงานเร็วกว่าบุคคลส่วนใหญ่ กลับตั้งหลักหรือพบกับความมั่นคงในอาชีพ ความมั่นคงในชีวิตได้ช้ากว่า ยากกว่า หรือแทบเป็นไปไม่ได้เลย ในขณะที่บุคคลส่วนใหญ่เผชิญการแข่งขันกับคนรุ่นใหม่ พยายามคงสถานะของตนให้คงที่หรือดีกว่าเดิม แต่คนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มักรังเกียจกับการอดมือกินมือ กังวลกับการทำงานที่ไม่มั่นคง ถูกเอาเปรียบ แข่งขันกับอายุและสุขภาพของตนเองที่เสื่อมถอย จึงจำเป็นอย่างมากที่จะต้องพัฒนารูปแบบการช่วยเหลือให้คนไร้บ้านรวมถึงกลุ่มเสี่ยงมี

พัฒนาการทางอาชีพที่เหมาะสม ทั้งในเชิงป้องกัน แก้ไข พื้นฟู ฝักระวัง และพัฒนาศักยภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1. ผลการวิจัยพบว่า คนไร้บ้านเป็นบุคคลที่ประสบกับภาวะวิกฤติในแต่ละช่วงวัย และขาดระบบกลไกทางสังคมที่ช่วยสนับสนุนให้บุคคลที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงสามารถรับมือหรือจัดการกับวิกฤติที่เกิดขึ้นในชีวิต ทำให้ไม่สามารถทำหน้าที่ต่างๆ ตามวัยได้อย่างเหมาะสม และตกอยู่ในสภาวะไร้บ้าน จึงขอเสนอแนะให้พัฒนาระบบกลไกทางสังคมที่ช่วยสนับสนุนให้บุคคลที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงสามารถจัดการกับวิกฤติในแต่ละช่วงวัยและลดการเข้าสู่ภาวะไร้บ้าน หากเข้าสู่สภาวะไร้บ้านแล้ว สามารถพ้นจากสภาวะไร้บ้านได้ง่ายขึ้น รวมถึงเมื่อพ้นจากสภาวะไร้บ้านแล้ว มีระบบกลไกทางสังคมที่ช่วยลดความเสี่ยง เพิ่มโอกาสต่างๆ ทางเศรษฐกิจสังคม ให้ไม่กลับมายู่ในสภาวะไร้บ้านซ้ำ โดยควรมีกระบวนการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนทั้งในมิติป้องกัน แก้ไข พื้นฟู พัฒนา และฝักระวัง ยกตัวอย่างเช่น

1) มิติเชิงป้องกัน เพื่อป้องกันไม่ให้บุคคลที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงเข้าสู่สภาวะไร้บ้าน เช่น

- ในกลุ่มบุคคลที่อยู่ในช่วงอายุตั้งแต่แรกเกิด - 14 ปี หรือช่วงวัยเด็ก หรือช่วงที่พัฒนาการทางอาชีพอยู่ในระยะขั้นการเจริญเติบโต (Growth Stage) สิ่งที่สำคัญสำหรับบุคคลกลุ่มนี้คือความรัก ความอบอุ่น และมีบุคคลที่สามารถให้คำปรึกษา ให้ความรักอย่างใกล้ชิด หากครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ได้ ควรมีหน่วยอื่นๆ ของสังคมที่มีภารกิจเกี่ยวข้องหรือใกล้ชิดกับบุคคลวัยเด็ก เช่น โรงเรียน ชุมชน เข้าไปปกป้อง ค้ำครอง ให้คำปรึกษา เยี่ยมบ้าน ทำงานร่วมกับครอบครัว เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ไม่ให้เข้าสู่วิถีชีวิตคนไร้บ้านตั้งแต่วัยเด็ก ในโรงเรียนควรเน้นบริการด้านการแนะแนวอาชีพและการให้คำปรึกษาทางอาชีพ (Career Counseling) ตั้งแต่วัยเด็ก

เพื่อส่งเสริมให้มีการเตรียมความพร้อม การวางแผนด้านการประกอบอาชีพ พิจารณาตนเองทั้งด้านความสนใจ ความสามารถ ความต้องการ ทูทาง เศรษฐกิจสังคมของตนต่อการประกอบอาชีพ

- ในกลุ่มบุคคลที่อยู่ในช่วงอายุ 15 - 24 ปี หรือช่วงวัยรุ่น หรือช่วงที่ พัฒนาการทางอาชีพอยู่ในระยะขั้นการสำรวจ (Exploration Stage) ควรเน้น บริการด้านการให้คำปรึกษาทางอาชีพ (Career Counseling) ที่ช่วยกระตุ้น ให้บุคคลได้พิจารณาระหว่างอัตมโนทัศน์และสภาพความเป็นจริงในชีวิต

ในขณะเดียวกัน ควรมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานทั้งรัฐ ภาค เอกชน และภาคประชาสังคมในการส่งเสริมให้บุคคลกลุ่มนี้เข้าถึงงานที่ เหมาะสมตามศักยภาพ ทูทางเศรษฐกิจสังคมที่มี เพื่อให้บุคคลช่วงวัยนี้ สามารถทำบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ตามวัยได้อย่างเหมาะสม สามารถตั้งหลัก ในชีวิตและพึ่งพาตนเองได้

- ในกลุ่มบุคคลที่อยู่ในช่วงอายุ 25 - 44 ปี หรือช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น จนถึงวัยกลางคน หรือช่วงที่พัฒนาการทางอาชีพอยู่ในระยะขั้นสร้างอาชีพ (Establishment Stage) จากผลการวิจัยพบว่าบุคคลกลุ่มนี้มักประสบกับ ภาวะวิกฤตในชีวิต ดังนั้นจึงควรเน้นบริการที่ช่วยให้บุคคลได้ทำความเข้าใจ ป้องกันความเสี่ยง และเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจ เกิดขึ้น รวมถึงควรมีการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมที่ช่วยปกป้องคุ้มครอง ให้บุคคลกลุ่มนี้เข้าถึงสวัสดิการ มีหลักประกันความมั่นคงในชีวิต เพื่อให้ เตรียมเข้าสู่วัยกลางคนได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี

- ในกลุ่มบุคคลที่อยู่ในช่วงอายุ 45 - 60 ปี หรือช่วงวัยกลางคนไป จนถึงวัยสูงอายุ หรือช่วงที่พัฒนาการทางอาชีพอยู่ในระยะขั้นการรักษา ความมั่นคงในอาชีพ (Maintenance Stage) จากผลการวิจัยพบว่า คนไร บ้านยังไม่พบกับความมั่นคงในอาชีพ ในระยะพัฒนาการขั้นนี้ ต้องเผชิญ กับอายุและสุขภาพที่เป็นอุปสรรคในการทำงาน ดังนั้นการเข้าถึงแหล่งงาน ที่เหมาะสมกับอายุและภาวะสุขภาพจึงจำเป็นสำหรับกลุ่มคนไร้บ้านที่อยู่ใน ระยะพัฒนาการขั้นนี้ เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพที่มี

2) มิติแก้ไข เมื่อบุคคลเข้าสู่สภาวะไร้บ้านแล้ว ควรมีหน่วยงานในลักษณะ Emergency Shelter ที่กระจายในแต่ละพื้นที่ เพียงพอที่คนไร้บ้านสามารถเข้าถึง สามารถขอรับบริการ ขอความช่วยเหลือได้อย่างทันท่วงที ช่วยให้มีความปลอดภัยในชีวิต ช่วยให้เข้าถึงปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

3) มิติฟื้นฟู เมื่อคนไร้บ้านเข้ารับบริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ควรมีกระบวนการประเมิน คัดกรอง คัดแยกและฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ควบคู่ไปกับบริการด้านการดูแลสุขภาพพยาบาล การเข้าถึงบริการสาธารณสุขตามสิทธิ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า สภาวะสุขภาพทั้งกายและจิตส่งผลต่อการประกอบอาชีพของคนไร้บ้านเป็นอย่างมาก กระบวนการฟื้นฟูและส่งเสริมการเข้าถึงบริการสาธารณสุขตามสิทธิ จะสามารถช่วยฟื้นฟูให้คนไร้บ้านสามารถใช้ชีวิตประจำวัน อยู่ร่วมกับสังคมได้ รวมถึงเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประกอบอาชีพ

4) มิติการพัฒนา เมื่อคนไร้บ้านได้รับการฟื้นฟูมีความพร้อมสำหรับการพัฒนาแล้ว กระบวนการพัฒนาด้านการศึกษาและอาชีพ เป็นกระบวนการที่สำคัญและละเอียดอ่อน ควรมีบริการด้านการให้คำปรึกษาทางอาชีพ การเข้าถึงแหล่งงานที่ตรงตามความสามารถ ความต้องการ สอดคล้องตามศักยภาพที่มีอยู่ ต้องการงานที่มีความเป็นธรรม ไม่เอาเปรียบ งานที่ปลอดภัย งานที่มีการว่าจ้างสม่ำเสมอ มีความยืดหยุ่นตามบริบทวิถีชีวิตหรือตามทุนทางเศรษฐกิจสังคมที่มีอยู่ จึงเสนอแนะให้มีบริการด้านการให้คำปรึกษาด้านอาชีพ (Career Counseling) การสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม เกี่ยวกับการจ้างงานในกลุ่มบุคคลที่มีความต้องการช่วยเหลือพิเศษ เพื่อเพิ่มโอกาสและลดข้อจำกัดในการประกอบอาชีพ

5) มิติการเฝ้าระวัง เมื่อบุคคลเริ่มพึ่งพาตนเองได้ ควรมีกลไกการเฝ้าระวังเพื่อช่วยป้องกันไม่ให้บุคคลกลับมาตกอยู่ในสภาวะไร้บ้านซ้ำ และสนับสนุนให้บุคคลสามารถช่วยเหลือพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยการ

ลดข้อจำกัดพร้อมกับการสร้างโอกาสต่างๆ ในสังคม เช่น ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งงานที่เหมาะสมตามศักยภาพ เข้าถึงงานที่มีคุณภาพ งานที่มีความเป็นธรรม ไม่เอาเปรียบ สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน ความสามารถในการเข้าถึงระบบบริการสาธารณสุข ส่งเสริมความรู้ ทักษะด้านการบริหารจัดการเงินออม รวมถึงทักษะชีวิต (Life Skills) ทักษะในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวันและปัญหาจากการทำงาน

2. สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง หรือหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ควรมีการบูรณาการทำงาน มีความเชื่อมโยงระหว่างระบบกลไกต่างๆ ของสังคม เพื่อให้เกิดระบบกลไกทางสังคมช่วยเหลือสนับสนุนคนไร้ที่พึ่งในมิติป้องกัน แก้ไข พัฒนา และเฝ้าระวัง

3. ผลการวิจัยพบว่าคนไร้บ้านในแต่ละช่วงอายุ อยู่ในระยะขั้นพัฒนาการทางอาชีพที่แตกต่างกัน มีประสบการณ์เรียนรู้ มีความสนใจ ความสามารถ ความต้องการที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อพฤติกรรมทางอาชีพ และพฤติกรรมในชีวิตประจำวันที่แตกต่างกัน รวมถึงมีข้อจำกัดภายในที่แตกต่างกันทั้งด้านอายุ และสุขภาพ ส่งผลให้มีความต้องการช่วยเหลือที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้มีหน่วยงานเฉพาะ เพื่อให้สามารถจัดรูปแบบการให้บริการที่แตกต่างกันตามลักษณะ ข้อจำกัด ความต้องการที่แตกต่างกันของคนไร้บ้าน

ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ

1. ผลการวิจัยพบว่าคนไร้บ้านทั้งเพศหญิงและชาย ทั้งที่อยู่ในช่วงมีงานทำและช่วงว่างงาน และทั้ง 2 ช่วงอายุ ต่างมีความต้องการความช่วยเหลือด้านคำปรึกษาในการประกอบอาชีพ ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง รวมถึงหน่วยงานที่มีภารกิจคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พัฒนาความรู้ด้านพัฒนาการทางอาชีพ การให้คำปรึกษาทางอาชีพ (Career Counseling) เพื่อนำองค์ความรู้ดังกล่าว มาพัฒนาการทำงานกับคนไร้บ้านให้เหมาะสมตามระยะขั้นพัฒนาการ เหมาะสมตามความสนใจ ความสามารถ ประสบการณ์เรียนรู้ และพฤติกรรมทางอาชีพที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล

2. ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง รวมถึงหน่วยงานที่มีภารกิจคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง จำเป็นต้องมีแผนพัฒนารายบุคคล เพื่อให้มีการวางแผนการพัฒนาที่สอดคล้องตามระยะชั้นพัฒนาการทางอาชีพ รวมถึงความต้องการที่แตกต่างกันของบุคคล ให้สามารถพัฒนาได้ตรงตามศักยภาพ

3. ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มคนไร้บ้านที่อยู่ในช่วงว่างงาน มักหากิจกรรมที่ทำให้ตนรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง หรือหากิจกรรมที่ทำให้รู้สึกพึงพอใจได้มากกว่าการทำงาน ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง หน่วยงานที่มีภารกิจคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง รวมถึงภาคประชาสังคม สถาบันศาสนา ฯลฯ จึงควรมีกิจกรรม หรือแผนงานที่ช่วยเสริมสร้างความภูมิใจในตนเอง (Self-Esteem) ในกลุ่มคนไร้บ้าน หรือกิจกรรมที่ทำให้รู้สึกมีพลัง เสริมสร้างความเข้มแข็ง และลดการแสวงหาความพึงพอใจจากสุรายาเสพติด

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. เก็บข้อมูลจากคนไร้บ้านในทุกช่วงอายุ และเก็บข้อมูลจากคนไร้บ้านที่ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ ทั้งในพื้นที่กรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด

2. ศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนให้บุคคลพ้นจากสภาวะไร้บ้านได้อย่างถาวร และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคทำให้บุคคลพ้นจากสภาวะไร้บ้านแล้วกลับมารีบ้านซ้ำ

ข้อจำกัด

ผู้ให้ข้อมูลเป็นคนไร้บ้านซึ่งไม่ใช่ตัวแทนของคนไร้บ้านทั้งหมด ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยอ้างอิงไปถึงคนไร้บ้านที่เข้ารับบริการในศูนย์คัดกรองและช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส (บ้านอิมใจ) สังกัดกรุงเทพมหานคร

เอกสารอ้างอิง

- นันทนา สุรักษา. (2548). รูปแบบชีวิตและการให้คำปรึกษาอาชีพ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บัญญัติ ยงยวน. (2557). พัฒนาการด้านอาชีพในช่วงชีวิตของมนุษย์. เอกสารประกอบคำสอนวิชาพัฒนาการผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญเลิศ วิเศษปรีชา. (2546). เปิดพรมแดน โลกของคนไร้บ้าน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557,ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 131 ตอนที่ 83 ก (2557)
- Yongyuan , B.(2014). Career Development in The Life Span. Handout papers. Nakorn Pathom: Mahidol University. (in Thai).
- Nantana Sueraksa. (2005). Lifestyle and Career Development. Bangkok: Srinakharinwirot University. (in Thai).
- Wisaetpreecha, B. (2003). Opening the Frontier of Homeless. Bangkok: Thammasat University. (in Thai).
- Protection of Helpless Persons ACT, B.E. 2557 (2014), Royal Thai Government Gazette vol.131 part 83 A. (in Thai).
- Chamberlain and MacKenzie. (2006). Homeless Careers: A Framework for Intervention. Australian Social Work, 59 (2),198-212.
- Ellen Ernst Kossek,Melissa Huber-Yorder,Domini Castellino & Jacqueline Lerner . (1997). The working poor: Locked out of Careers and the Organization Mainstream?. Academy of Management,11(1),76-92.

Hartung, Paul J. (2013). The Life-Span, Life-Space Theory of Careers.
In Steven D. Brown and Robert W. Lent (Ed.), Career
Development and Counseling (2 nd ed., pp.94-95). Hoboken,
New Jersey: John Wiley & Sons.